

ZKUŠENOSTI S METODOU EBM VE VÝUCE PORODNÍ ASISTENCE

EXPERIENCE WITH EBM METHOD IN MIDWIFERY EDUCATION

B. Trojanová, R. Wilhelmová

Masarykova univerzita Brno – Lékařská fakulta,
Katedra porodní asistence

Abstrakt

Příspěvek se zabývá zkušenostmi a možnostmi využití metody evidence based medicine (medicině založené na důkazech) ve výuce předmětů Porodní asistence, Ošetrovatelství v primární péči a Odborná praxe ve studijním oboru porodní asistentka na Masarykově univerzitě v Brně. Seznamuje s metodikou zavádění Evidence Based Medicine (dále jen EBM) do výuky, s přednostmi a překážkami metody, se způsobem získávání relevantních informací. V závěru seznamuje s konkrétními situacemi, které studentky pomocí EBM řešily, a prezentuje jejich závěry a doporučení pro praxi.

Klíčová slova: Evidence Based Medicine - Evidence Based Healthcare - PICO rámeček - zdroje informací.

Abstract

This article is concerned with the experiences and usage of Evidence Based Medicine Method (further only EBM), used for teaching of Midwifery care, Assistance in primary care and practical subjects, as a part of Midwifery assistance field of study at Masaryk University in Brno. It also helps to become familiar with procedures of EBM implementation into the tuition, with all its advantages and difficulties and all possible ways of information obtaining. The final part goes through the particular cases which has been solved out by a students with help of EBM and also presents their achievements and suggestions for the practical application.

Keywords: Evidence Based Medicine, Evidence Based Healthcare, PICO frame, sources of information.

Úvod

Evidence Based Medicine je nejčastěji překládána jako „medicína založená na důkazech či svědectvích“ (1). Jiná definice metodu charakterizuje jako „vědomé, zřetelné a soudné používání nejlepších současných důkazů při rozhodování o péči o jednotlivé klienty“ (2). EBM můžeme také charakterizovat jako sloučení nejlepších zkušeností z výzkumu a klinických poznatků s potřebami pacienta. Z

pohledu EBM jsou za „evidence“ považovány důkazy správných postupů, především diagnostických a léčebných (1).

Z toho vyplývá, že se EBM nejvíce dotýká klinického lékařství a má vliv na kvalitu péče o klienty. V návaznosti na metodu EBM se začalo této metody užívat i v ošetrovatelství a v porodní asistenci – vznikl pojem Evidence Based Midwifery (porodní asistence založená na důkazech), Evidence Based Healthcare (ošetřovatelská péče založená na důkazech).

Východiska

Kořeny EBM sahají do 19. století, kdy se francouzský lékař Pierre Louis pokusil využít numerické metody v klinické praxi jako vědecké metody. Jím navržené statistické metody v medicíně však nebyly přijaty a upadly v zapomnění. K renesanci došlo až začátkem druhé poloviny 20. století, kdy se jevilo nutností integrovat velké množství důležitých klinických studií do praxe (1).

Od začátku 90. let 20. století mluvíme o humanizaci porodnictví. Znamená to, že se postupně vytratila tabuizace porodu, znemožnění přístupu zainteresovaných osob k porodu a chápání rodičky jako objektu. Postupně se dala ženě možnost volby kde, kdy, jak a s kým chce přivést svého potomka na svět. Tento trend se u nás rozvíjel postupně tak, jak přicházely informace z jiných zdravotnických systémů. Některé praktiky byly naší dosavadní praxi poměrně vzdálené a kriticky myslící porodní asistentky se chtěly opřít o vědecky zdůvodněné postupy. Tento správný přístup je vštěpován i studentkám oboru porodní asistence. I ony se po dobu studia setkávají s rozporů v praktických postupech jednotlivých pracovišť, nebo cítí menší míru zdůvodnění jednotlivých činností. Kde najdou odpověď a jak je to tedy správné? Pomoci jim může právě metoda EBM. Studentky tak mají, mimo jiné, možnost zbavit se nešvaru, který si přinášejí ze střední školy – bez přemýšlení přijímat předložená fakta a žehrat, že jich je mnoho k zapamatování.

Analýza zavádění metodiky

Postup zavádění metody EBM nebyl jednoduchý. Ve čtvrtém semestru výuky byly studentky podrobně seznámeny s filosofií metody, s jejími výhodami a úskalími, s postupem správného vytipování problému a s jasnou formulací na základě pacientova problému.

Vysvětlení pojmu „evidence“:

- důkaz správných postupů především diagnostických či léčebných,
- terén pro opodstatnění,

- svědectví, potvrzení, fakta umožňující něco dokázat či vyvrátit, bylo dáno do souvislosti s pojmem „kritické myšlení“ a vysvětleno v širších souvislostech. Jeho pochopení je klíčové pro pochopení základní myšlenky metody EBM.

Důvody pro užití EBM ve výuce pak byly studentkami metodou brainstormingu formulovány správně – rozpory v užívání jednotlivých léčebných a ošetrovatelských intervencí, možnost zvýšení zájmu o výzkum v ošetrovatelství, vyšší motivace studentek k práci a hledání informací.

Nezbytnou podmínkou pro užití metody EBM je schopnost logického racionálního myšlení, předvídavosti, potřeba hledat důvody pro opodstatnění nového řešení.

Studentky byly seznámeny s teoretickým základem vyhledávání vhodných zdrojů podle Haynesovy klasifikace „4S“ (Haynesova pyramida), která rozlišuje čtyři základní kategorie :

- jednotlivé originální studie,
- syntézy (systematické přehledy, metaanalýzy) všech dostupných originálních studií z klinického výzkumu,
- synopse to je strukturovaný abstrakt syntézy i studie doplněné o nezávislé hodnocení metodologické kvality zdrojového dokumentu a doporučení pro klinickou praxi.
- systémy jako nejvyšší patro Haynesovy pyramidy, které jsou nejefektivnějším zdrojem, protože zahrnují rozsáhlý výběr všech relevantních informačních pramenů (3).

Rámcově byly studentky seznámeny s pojmy randomizovaná studie, dvojité slepé studie, kohortní studie, metaanalýza. Touto problematikou se budou více zabývat jiné předměty, které studentky připravují k vědecké práci.

Pomoc při vyhledávání informací se soustřeďuje na odkazy na odborné články a recenze v tištěné i elektronické podobě jako například časopis Evidence Based Medicine (BMJ Group), oblíbený portál Cochrane (Controlled Trials Register), který je však chráněný pro plnotextové dokumenty a je více využíván v zahraničí.(4). Český časopis JAMA (5). (www.jama.com), www.google.com, a jiné. Problematicou vyhledávání zdrojů se zabývá knihovna univerzitního kampusu, která pro studenty organizuje jedno semestrové kurzy.

Postup při formulaci hlavní otázky - problému - vychází z pochopení PICO rámce. Je pro užití metody EBM klíčové a vede k ujasnění formulace a cíle šetření.

Rámec PICO pro formulaci otázek:

- P** – Population (definování pacienta nebo skupiny klientů, kterých se otázka týká dle relevantních vlastností),
- I** – Intervention (zákrok, opatření postup který chceme užít jako nový),
- C** – Comparison intervention (zákrok, postup ke srovnání, často je jím dosud užívaný postup),
- O** – Outcome (stanovení očekávaného výsledku) (3).

Příklady klinických otázek, které studentky zpracovávaly:

- P** – kojící ženy do tří měsíců po porodu,
- I** – odstříkávání mateřského mléka po kojení,
- C** – neodstříkávání mateřského mléka po kojení,
- O** – zvýšení laktace.

Je odstříkávání mateřského mléka po kojení více stimulujícím faktorem pro laktaci než neodstříkávání?

- P** - rodičky na konci II. doby porodní při poloze podélné záhlavím,
- I** - spontánní porod ramen dítěte bez zásahu porodní asistentky,
- C** - aktivní vedení porodu ramen dítěte,
- O** - přirozený a netraumatizující porod ramen dítěte.

Je mechanismus porodu ramen dítěte u spontánního porodu stejný jako u aktivně vedeného porodu?

Další fází práce touto metodou bylo rozdělení studentek do skupin a jejich vlastní pátrání po diskrepancích v ošetrovatelských postupech, či po nedostatku validních zdrojů pro jednotlivé ošetrovatelské postupy. Následovala fáze správné formulace klinické otázky, hledání relevantních zdrojů informací, kritické vyhodnocení nalezených prací z hlediska využitelnosti a vytváření závěru. Práce celé skupiny se zviditelnila prezentací před ostatními studentkami. Poslední fáze EBM metody – aplikace v klinické praxi a vyhodnocení nebyla vždy možná. Toto však nebylo primárním cílem nás pedagogů, tím bylo pochopení základů kritického hodnocení a základů vědecké práce.

Celkem byly formulovány a zpracovány čtyři klinické otázky, jedna i s dopadem na praxi.

Prezentace práce celé skupiny se setkala s velkým ohlasem na katedře porodní asistence a je základem pro studentskou konferenci.

Náměty ke zpracování metodou EBM pro letošní rok: Dirupce vaku blan ano či ne? Zákaz stravy u rodiček ve IV. době porodní? Zákaz pití od 24 hodin před operací? Přerušení pupečníku u novorozence před anebo až po dotepání pupečníku? Pro koho je výhodné odkrvení pupečníku před založením Ahlfeldova znamení?

Závěr

Zavádění EBM do výuky studentů oboru porodní asistence má svoje úskalí, je však velmi přínosné. Evaluační studentkami napověděla, že si cení zejména možnosti samostatně pracovat, jsou motivované pro zjišťování informací, lépe se orientují v odborné literatuře, mají představu o ošetrovatelském výzkumu, mají větší pocit jistoty při praktických činnostech, zlepšily si jazykovou dovednost. Zároveň však objevily i určité překážky, například horší dostupnost některých zdrojů, časovou náročnost, očekávají i horší možnost zavádění zjištěných faktů do praxe.

Jsme přesvědčeny, že v druhé polovině studia je metoda EBM velmi vhodná pro řešení problémů, se kterými se studentky setkávají a které samy odhalují a řeší. Mohou tak pomoci odstranit některé nesprávné postupy a zavést do praxe opodstatněné správné postupy a stát se tak plnohodnotnými členy multidisciplinárního týmu.

Literatura

- [1] Jarolímková A., Evidence based medicine a její vliv na činnost lékařských knihoven a informačních středisek [online] Available: <http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0402/0402075.html>
- [2] Sacket D. L., Rosenberg, W. M. C., Gray J. A .M. et al. Evidence based medicine: What it is and what it isn't. BMJ, 1996, 312 pp.
- [3] Greenghalgt T. Jak pracovat s vědeckou publikací: Základy medicíny založené na důkazu. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 208 pp. ISBN 80-247-0310-6.
- [4] Feberová J. Jak na Medline efektivně. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-502-7
- [5] Papíková V. Strategie vyhledávání a důkazy podložených informací pro potřeby klinické praxe. Ikaros [Online]. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/911>